

УДК: 332.135(477)

Тетяна ДЕРКАЧ

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА МІЖРЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК РЕСУРСУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розкрито теоретико-методичні засади формування політики міжрегіональної економічної інтеграції та зроблена оцінка ефективності економічної інтеграції на міжрегіональному рівні як ресурсу регіонального розвитку.

Досліджено позитивні та негативні наслідки реалізації економічної інтеграції на загальносвітовому, загальнодержавному та міжрегіональному рівнях. Розкрито процес економічної інтеграції, який протікає відповідно до визначеної автором моделі процесного типу "вхід-вихід" та скоректований з урахуванням специфіки міжрегіональної економічної інтеграції. Встановлено, що міжрегіональна економічна інтеграція як інструмент економічного зростання проходить певні етапи, які демонструють чітке розмежування ресурсу й процесу.

Значну увагу присвячено висвітленню підходів до оцінки ефективності економічної інтеграції на міжрегіональному рівні. Пропонується методичний підхід визначення рівня міжрегіональних інтеграційних процесів, заснований на складанні матриці ресурсних можливостей регіонів, на розрахунок скоректованого коефіцієнта товарообігу між регіонами, коефіцієнта регіональної інвестиційної активності, визначенні амплітуди коливань. При цьому показниками, що характеризують рівень інтеграційних процесів на рівні регіону, можуть бути: товарообіг; обсяг і структура інвестицій; обсяг споживаної електроенергії, що надходить із інших регіонів. Запропоновано розраховувати коефіцієнт економічної інтеграції в сфері товарообігу з і-регіоном, а з позиції можливості активізації інтеграційних міжрегіональних економічних процесів щодо залучення інвестицій доцільно розраховувати коефіцієнт інвестиційної активності. На основі запропонованих показників запропоновано сформулювати інтегральний показник, який дозволить оцінити інтенсивність інтеграційних економічних процесів у регіоні.

Отримані результати розрахунків показали, що економічна інтеграція дозволяє перерозподіляти надлишкові ресурси одного регіону в інший, який потребує їх, що є взаємовигідним процесом. При цьому необхідно визначити титульні ресурси, які прямо впливають на економічний розвиток регіону й можуть прискорити економічне зростання. Крім того, напрямки соціально-економічного розвитку регіону будуть перебувати в площині доповнення власних сировинних галузей виробничими потужностями інших регіонів.

Ключові слова: міжрегіональна економічна інтеграція, міжрегіональні взаємодії, міжрегіональні зв'язки, інтегрованість економічного простору, механізм регулювання міжрегіональних інтеграційних взаємодій, державна політика міжрегіональної інтеграції.

JEL: C 52, F 15, O 18, Q 20, R 13, R 15, R 58

© Тетяна Держак, 2016.

Постановка проблеми. В основі економічної інтеграції лежить механізм акумулювання й об'єднання можливостей різних суб'єктів. При цьому економічна інтеграція є ресурсом будь-якого суб'єкта: якщо організація не може в силу природних об'єктивних причин забезпечити необхідні ресурси, вона може їх одержати в іншого економічного суб'єкта за допомогою обміну, доповнення або об'єднання на умовах взаємної вигоди. Тими або іншими ресурсами володіють всі суб'єкти господарювання, у тому числі регіони, відмінність тільки в ступені наділеності ними й у суб'єктивній значимості цих ресурсів. Саме на принципах взаємозаміщення й взаємодоповнення можна одержати необхідне за допомогою економічної інтеграції, що володіє характеристикою вільного економічного ресурсу, оскільки здатністю й можливістю до економічної інтеграції володіє будь-який регіон. Економічна ситуація, що складається в українській економіці, настійно диктує необхідність більш об'єктивно, глибоко і всебічно, ніж це здійснювалося до недавнього часу, поглянути на проблеми дослідження економічної інтеграції на міжрегіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гострота проблеми ефективного регіонального розвитку забезпечує актуалізацію поглибленого дослідження науково-практичної проблеми міжрегіональної економічної інтеграції в Україні, різні аспекти якої знайшли своє відображення у низці праць українських і зарубіжних дослідників. Зокрема, концептуальні основи дослідження міжрегіональних економічних взаємодій у внутрішньодержавному просторі та загальні засади державної регіональної політики представлені у працях П. Беленького, І. Бистрякова, Є. Бойка, М. Бутка, З. Варналія, С. Вовканича, В. Геєця, М. Долішнього, В. Євдокименка, І. Кононова, А. Мокія, С. Пирожкова, С. Писаренко, С. Романюка, Д. Стеченка, М. Чумаченка, Л. Шевчук. Особливості взаємовпливу процесів міжрегіональної економічної інтеграції регіонального соціально-економічного розвитку досліджені в працях Р. Барро, Б. Лавровського, І. Лопез-Базо, О. Лугового, Д. Лук'яненка, А. Ревенка, А. Родрігес-Посе, Х. Сала-і-Мартіна, Д. Скуллі, Б. Фінглетона, В. Чужикова, Ф. Шлітте.

Водночас аналіз праць українських і закордонних дослідників крізь призму сучасних викликів регіонального розвитку в Україні дозволяє стверджувати про відсутність практичних напрацювань в оцінці ефективності економічної інтеграції на міжрегіональному рівні як визначального ресурсу регіонального розвитку. Складність, багатоаспектність і недостатня вивченість проблеми міжрегіональної економічної інтеграції зумовили вибір теми дослідження, визначили його мету і завдання.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад формування політики міжрегіональної економічної інтеграції та оцінка ефективності економічної інтеграції на міжрегіональному рівні як визначального ресурсу регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна інтеграція виступає багатоаспектним, різнорівневим, багатофункціональним і цілеспрямованим явищем. Вона існує не тільки в різних організаційних формах (ТНК, ТПК, альянси та ін.), але й у різних за своєю природою формах. Насамперед економічна інтеграція може виступати у формі вільного економічного ресурсу суб'єктів будь-якого рівня. Виходячи з визначення ресурсів (це запаси, джерела будь-які), економічна інтеграція є одним із джерел економічного зростання: вона інтенсифікує економічні процеси, які активізують економічне зростання економік регіонів.

Дослідження показали, що міжрегіональна економічна інтеграція – це вільний, незамінний, невичерпний економічний ресурс антропогенного походження, що

використовується у будь-якій сфері національного господарства, яким володіють суб'єкти адміністративно-територіального поділу [1; 2; 3]. Виходячи з вищевикладеного, економічна інтеграція – ресурс розширення економічних можливостей регіонів, які ранжируються залежно від рівня використання економічної інтеграції (табл. 1).

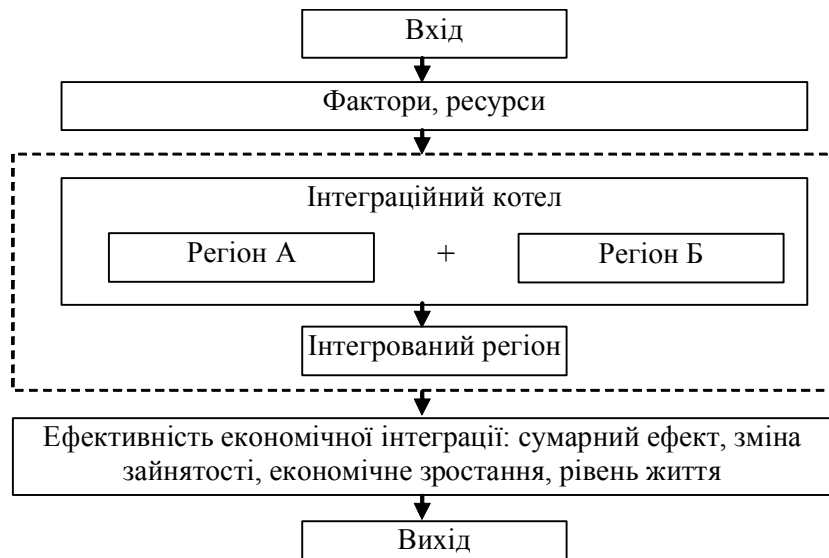
Таблиця 1

Наслідки реалізації економічної інтеграції як ресурсу

Можливості (плюси)	Відсутність можливостей (мінуси)
Загальносвітовий рівень	
Скорочення бар'єрів у міжнародній торгівлі, збільшення кількості ресурсозберігаючих екологічних технологій, збільшення кількості транснаціональних корпорацій, залучення іноземного капіталу, зростання доходів держбюджету, поліпшення зайнятості населення	Можливе збільшення структурного (технологічного) безробіття, посилення диференціації між економічно розвиненими країнами й країнами, що розвиваються, посилення монополізації ринків
Загальнодержавний рівень	
Інтенсифікація економічних процесів (виробничих, видобувних, будівельних, збутових) у регіонах, гарантована фінансовим державним забезпеченням, розвиток міжфірмової й міжрегіональної кооперації, стимулювання інноваційного зростання, підвищення економічної безпеки країни, зростання доходів держбюджету	Економічний і політичний тиск із боку центру на регіони (у зв'язку із забезпеченням активізації господарських процесів на місцях), що не завжди виходить із інтересів регіонів, посилення диференціації при вільному виборі інтеграційного партнера
Міжрегіональний рівень	
Спрощення процедур здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зниження транзакційних і виробничих витрат, посилення міжфірмової й міжрегіональної кооперації, зростання зайнятості, збільшення мобільності ресурсів	Висока капіталозатратність і, як наслідок, обов'язкове софінансування багатьох інфраструктурних проектів державою (відсутність можливостей бюджетів будь-якого рівня)

Як видно з табл. 1, застосування ресурсу економічної інтеграції сприяє економічному розвитку й дозволяє регіонам реалізувати поставлені цілі.

На думку багатьох дослідників [3; 4; 5], до реалізації економічна інтеграція є статичним економічним ресурсом, але з моменту використання вона змінює свою природу й стає процесом. На нашу думку, це відбувається в силу загальних економічних закономірностей: економічний ресурс є таким доти, поки не буде задіяний у виробничому процесі, після чого він починає приносити факторний дохід власникові й стає фактором виробництва. Економічна інтеграція будь-якого рівня, у тому числі міжрегіонального, призводить до перетворення економічної реальності, у яку включені економічний простір, суб'єкти господарювання, економічні зв'язки й інші детермінанти. У загальному вживанні процес – це хід, розвиток економічної інтеграції, послідовна зміна її станів. Процес економічної інтеграції протікає відповідно до моделі процесного типу “вхід-вихід”, що скоректований нами з урахуванням специфіки міжрегіональної економічної інтеграції (рис. 1).

Рис. 1. Модель протікання інтеграційних процесів у регіонах

На “вході” економічна інтеграція – це ресурс, але з моменту її залучення вона переходить у стан процесу, на який впливають фактори і який підлягає регулюванню. У процесі економічної інтеграції (інтеграційному котлі) у специфічно змінних умовах під дією різних економічних і неекономічних факторів поєднуються ресурси економічних суб’єктів різних регіонів. Оскільки економічна інтеграція – це процес, що протікає в часі, можуть відбутися контрольовані (бажані) і неконтрольовані (небажані) зміни, тоді необхідно скорегувати цілі, методи, набір учасників.

На “виході” результат може відповідати плану, відхилитися від нього в позитивну або негативну сторони. При цьому необхідно розрахувати ймовірність одержання того або іншого результату.

Процес міжрегіональної економічної інтеграції – це елемент загального процесу розвитку продуктивних сил, цілеспрямована, послідовна, регульована зміна економічних станів у розвитку регіонів, що еволюціонує в часі, що трансформує систему господарювання за допомогою застосування економічних методів й інструментів на основі спеціалізації й кооперування, спрямована на підвищення якості життя населення (рис. 2).

Рис. 2. Етапи економічної інтеграції

Рис. 2 демонструє, що міжрегіональна економічна інтеграція як інструмент економічного зростання проходить певні етапи, які демонструють чітке розмежування ресурсу й процесу. Таким чином, міжрегіональна економічна інтеграція одночасно є ресурсом і процесом, що обумовлює її двоїсту природу як економічного явища.

Економічна інтеграція дозволяє перерозподіляти надлишкові ресурси одного регіону в інший, який потребує їх, що є взаємовигідним процесом. При цьому необхідно визначити титульні ресурси, які прямо впливають на економічний розвиток регіону й можуть прискорити економічне зростання.

Ресурси, що відносяться до землі й основного капіталу, доцільно проаналізувати з погляду спеціалізації. У статистиці спеціалізацію визначають на основі питомого співвідношення галузей економіки регіону у створенні ВРП (валового регіонального продукту). Однак такий підхід не демонструє динаміку розвитку галузей, тому пропонуємо сформований на основі теорії граничних величин маржиналізму спеціальний коефіцієнт спеціалізації, що визначає приріст галузі в прирості ВРП. Для виділення галузей спеціалізації, які забезпечать найбільший імпульс економічному зростанню, рекомендуємо використати коефіцієнт граничної спеціалізації (k_s), що демонструє частку конкретної галузі у виробництві додаткової одиниці ВРП:

$$k_s = (Q_n(i) - Q_{n-1}(i)) / (Y_n(a) - Y_{n-1}(a)), \quad (1)$$

де $Q_n(i)$ – обсяг i -галузі в n -періоді;

$Q_{n-1}(i)$ – обсяг i -галузі в попередньому періоді;

$Y_n(a)$ – обсяг ВРП регіону (a) в n -періоді;

$Y_{n-1}(a)$ – обсяг ВРП регіону (a) у попередньому періоді.

Значення індексу варіюється в межах $[0; 1]$. Нульове значення свідчить про відсутність приросту продукту або про відсутність такої галузі. Негативне значення буде демонструвати не просто збитковість галузі, а негативний вплив на економіку регіону, що суперечить спеціалізації як такій. Якщо індекс більший від одиниці, то доход (продукт) від даної галузі перевищує агрегований показник ВРП, що неможливо. Таким чином, чим ближче значення індексу до одиниці, тим вищий рівень спеціалізації.

Щоб визначити, яка частина приросту ВРП припадає на обрані галузі спеціалізації, необхідно розрахувати коефіцієнт галузевого приросту ВРП в n -період (k_g)

$$k_g = 0,01 \cdot T_{пр} \cdot k_s, \quad (2)$$

де $T_{пр}$ – темп економічного приросту за n -період;

k_s – коефіцієнт граничної спеціалізації.

Оскільки темп приросту вимірюється у відсотках, а коефіцієнт – в одиницях, для приведення до однаковості темп приросту множиться на 0,01.

Одеська область може інтегруватися з будь-якими адміністративно-територіальними суб'єктами, але з погляду мінімізації транзакційних витрат і спільності економічного простору доцільніше зміцнювати економічні зв'язки із прикордонними регіонами (табл. 2, 3).

У табл. 3 наведений розрахунок коефіцієнтів галузевого приросту ВРП областей Причорноморського регіону.

Негативні значення коефіцієнтів граничної спеціалізації й галузевого приросту ВРП регіонів свідчать про відставання розвитку галузей порівняно з попереднім періодом. Переважно це обумовлено загальноукраїнською економічною кризою. Спад припадає на галузі транспорту, зв'язку й будівництва, що обумовлено зменшенням доходів населення й, як наслідок, зниженням купівельного попиту. Значення із цілими частками свідчать про те, що темп розвитку галузей перевищував темпи зростання ВРП.

Таблиця 2

Коефіцієнт граничної спеціалізації регіонів Причорномор'я

Регіон	Галузь спеціалізації	Період			
		2011	2012	2013	2014
Одеська область	Транспорт	0,13	0,38	0,25	-0,25
	Обробні виробництва	0,08	0,12	0,13	0,42
	Сільське господарство	0,06	0,03	0,04	0,06
Миколаївська область	Будівництво	0,12	0,12	0,19	-18,9
	Обробні виробництва	0,06	0,25	0,32	-19,5
	Сільське господарство	0,06	0,1	0,07	-2,65
Херсонська область	Сільське господарство	0,16	0,02	0,17	0,73
	Обробні виробництва	0,65	0,01	0,59	-0,87

Таблиця 3

Коефіцієнт галузевого приросту ВРП регіонів

Регіон	Галузь спеціалізації	Період			
		2011	2012	2013	2014
Одеська область	Транспорт	0,169	0,4636	0,3175	-0,263
	Обробні виробництва	0,104	0,1464	0,1651	0,441
	Сільське господарство	0,078	0,0366	0,0508	0,063
Миколаївська область	Будівництво	0,1469	0,1406	0,2206	-18,88
	Обробні виробництва	0,0734	0,293	0,3715	-19,48
	Сільське господарство	0,0734	0,1172	0,0813	-2,647
Херсонська область	Сільське господарство	0,2051	0,0243	0,1853	0,7577
	Обробні виробництва	0,8333	0,0122	0,6431	-0,903

Такий ресурс, як "праця", можна оцінити за допомогою показника безробіття. Проте жоден із зазначених регіонів не має недоліку робочої сили, яку можна було б задіяти в інтеграційних процесах.

Таким чином, запропоновані нами коефіцієнти дозволяють точніше визначити найбільш перспективні напрямки розвитку економічної інтеграції регіонів.

Пропонуємо методичний підхід визначення рівня міжрегіональних інтеграційних процесів, заснований на складанні матриці ресурсних можливостей регіонів, на розрахунок скоректованого коефіцієнта товарообігу між регіонами, коефіцієнта регіональної інвестиційної активності, визначенні амплітуди коливань.

Оцінка ресурсів регіону й зіставлення її результатів із цілями соціально-економічного розвитку дозволяють виявити можливості власного ресурсного потенціалу й необхідність їх залучення з інших регіонів. Може існувати безліч альтернативних варіантів міжрегіонального співробітництва. Як приклад, розглянемо регіон А, що має потребу у видах ресурсів (а, б, в), і регіони В і С, що мають ці ресурси (табл. 4).

Таблиця 4

Матриця виявлення можливих партнерів для економічної інтеграції

Ресурс	Регіон А	Регіон В	Регіон С
а	" - "	" + "	" + "
б	" - "	" - "	" + "
в	" - "	" + "	" - "

Перед регіоном А постає завдання вибору найбільш оптимального й ефективного партнера по ресурсу "а". Із цього моменту економічна інтеграція зі статусу ресурсу переходить у статус процесу.

За інших рівних умов (якість ресурсу, його ціна) значення має рівень розвитку інтеграційних процесів, що протікають між конкретними регіонами. Ефективність застосування економічної інтеграції як ресурсу буде вище в тому випадку, якщо рівень інтеграційних процесів й їх інтенсивність будуть високими.

Показниками, що характеризують рівень інтеграційних процесів на рівні регіону, можуть бути: товарообіг; обсяг і структура інвестицій; обсяг споживаної електроенергії, що надходить із інших регіонів [6, 7].

Товарообіг є одним з основних показників інтенсивності й різноманітності інтеграційних процесів, тому що економічна інтеграція – це взаємопроникнення й включеність у загальний економічний простір, що проявляється в товарообміні. Розрахунок цього показника здійснюється визначенням питомої ваги товарообігу в обсязі валового регіонального продукту (ВРП). Для цілей нашого дослідження використання даного методу розрахунку не є коректним, оскільки завдання полягає в оцінці рівня розвитку регіональної економічної інтеграції. У цьому зв'язку пропонуємо розраховувати коефіцієнт економічної інтеграції у сфері товарообігу з і-регіоном за формулою:

$$k = (Ri + Ai) / Qt_{(R+A)} \quad (3)$$

де Ri – вивіз товарів в і-регіон;

Ai – ввіз товарів на територію регіону з і-регіону;

$Qt_{(R+A)}$ – загальний обсяг товарообігу регіону;

koi – коефіцієнт інтеграції у сфері товарообігу з і-регіоном.

З позиції можливості активізації інтеграційних міжрегіональних економічних процесів щодо залучення інвестицій вважаємо за доцільне розраховувати коефіцієнт інвестиційної активності (k) за такою формулою:

$$k = li / It, \quad (4)$$

де li – обсяг інвестицій з і-регіону;

It – обсяг загальних інвестицій в економіку регіону.

Коефіцієнт інвестиційної активності показує значимість для даного регіону інвестиційних впливів із і-регіону.

Представляється можливим на основі запропонованих показників сформулювати інтегральний, котрий дозволить оцінити інтенсивність інтеграційних економічних процесів у регіоні:

$$k_{int} = \sqrt{koi \times k}, \quad (5)$$

де koi – коефіцієнт інтеграції у сфері товарообігу з і-регіоном;

k – коефіцієнт інвестиційної активності;

t – період економічної інтеграції.

Оскільки інтеграційний процес має момент початку, його необхідно розглядати в конкретному періоді, тому t=1.

Розрахунок коефіцієнта рівня міжрегіональних інтеграційних економічних процесів досліджуваних регіонів-партнерів представимо в табл. 5.

**Розрахунок коефіцієнта рівня інтеграційних економічних процесів
Одеської області з регіонами-партнерами**

Регіон	Коефіцієнт рівня міжрегіональних інтеграційних економічних процесів (kint)
Миколаївська область	0,22
Херсонська область	0,10
Вінницька область	0,000006
Кіровоградська область	0,000012

При цьому виникає необхідність якісної характеристики отриманих результатів: низький рівень, середній, високий. Таку можливість надає нечітка логіка й теорія нечітких множин.

Оскільки регіон априорі може економічно співпрацювати з усіма регіонами України, то граничні значення необхідно знизити. Так, якщо частка області в регіональному обміні становить 10%, те це доволі високий рівень взаємозв'язків, оскільки в середньому на кожен регіон країни припадає по 4,2%. Отримані значення можуть бути з тисячними частками, які не враховуються при оцінці, тому що залишаються за затвердженими межами: $[0; 0,1]$ – інтервал, що характеризує низький рівень економічних інтеграційних процесів, $[0,1; 0,5]$ – середній рівень, $[0,5; 1]$ – високий рівень.

Низький рівень свідчить про невисокий економічний розвиток, можливо, кризу, пов'язану з моногалузевою структурою економіки, неплатоспроможністю підприємств і населення. Крім того, можуть бути причини географічного характеру, наприклад, складність транспортування. У цьому випадку подальша економічна інтеграція буде витратною, рентабельність невисокою, отже, виникає необхідність вибору іншого партнера.

Середній рівень відображає положення, близьке до середньоукраїнського. Економіка такого регіону розвивається поступально, з тенденцією до зростання. Економіко-географічне положення регіону характеризується декількома "сусідами", розвинутою мережею доріг й автотранспорту. Середній рівень свідчить про бізнес-привабливість регіону для партнерів з інших регіонів. Така економічна ситуація, підкріплена інтеграційними зв'язками, може поступово привести до інтенсивного економічного зростання [8].

Високий рівень інтеграційних процесів демонструє довгострокову взаємну зацікавленість регіонів-партнерів, максимальну вигідність такого співробітництва, взаємодоповнюваність економік регіонів, наявність тенденції до єдиного економічного простору. Подібна інтеграція призводить до довгострокового стабільного економічного розвитку.

Відповідно до представленої шкали нечітких множин, з Херсонською областю рівень інтеграційних зв'язків буде дуже низьким; з Вінницькою областю – середнім (0,1 – це граничне значення "середнього" інтервалу, але, на жаль, воно характеризує нижню межу); з Миколаївською областю рівень інтеграційних зв'язків оцінений як "середній", найбільш високий серед регіонів-партнерів.

Перевірити отримані висновки доцільно за допомогою розрахунку амплітуди коливань інтегрованої економічної системи [9]. Розмах амплітуди демонструє, з яким саме регіоном економічна інтеграція пройде менш ризиковано, тому що чим менший розмах, тим ближчий рівень до тренда розвитку, тим менший ризик, і навпаки:

$$A(t) = \frac{\sum (\frac{x_i}{\bar{x}} - 1) \times 100}{N}, \quad (6)$$

де $A(t)$ – амплітуда коливань;

x_i – річне значення x -показника i -підсистеми;

$\bar{x}$ – річне значення x -показника в середньому за системою;

N – кількість підсистем 1 рівня, що входять у дану систему.

Коли два регіони мають різні рівні економічного розвитку, можливі як дуже високі темпи зростання, так і серйозні негативні наслідки.

Ефективність економічної інтеграції зумовлена синергетичним ефектом, коли певне поєднання ресурсів і факторів забезпечує більший результат, чим проста сума компонентів.

Для розрахунку сумарного регіонального результату від міжрегіональної економічної інтеграції доцільно використати таку модель:

$$R\varepsilon = \sum_{t=1}^n \frac{\Delta W + \Delta r}{p^n} + \frac{\Delta Pf}{(1+r)^n} - \sum_{t=1}^n \frac{\Delta I}{p^n}, \quad (7)$$

де ΔW – зміна заробітної плати населення у зв'язку із включенням регіону в територіальну економічну інтеграцію;

ΔPf – зміна прибутку підприємств всіх форм власності після початку інтеграційних процесів;

ΔT – зміна податкових надходжень після запуску проектів, пов'язаних з інтеграцією;

p^n – рівень цін за n -період;

ΔI – зміна обсягу інвестицій за n -період з моменту початку інтеграційних процесів;

r – середня ставка за депозитами за n -період.

Сумарний результат від міжрегіональної економічної інтеграції Одеської області із сусідніми регіонами представлений у табл. 6.

Таблиця 6

Результат від міжрегіональної економічної інтеграції Одеської області

Варіант інтеграції	$R\Sigma$, млн. грн.
Одеська область	608,9
Одеська область і Вінницька область	1112,3
Одеська область і Миколаївська область	5469,0
Одеська область і Кіровоградська область	356

Як показують розрахункові дані, економічна інтеграція дає більш високі результати порівняно з "ізолюваним" розвитком регіону. Найбільш високий сумарний результат одержує економіка Одеської області від економічної інтеграції з Миколаївською областю.

Для оцінки ефективності й синергетичного ефекту, що виникає при використанні економічної інтеграції як ресурсу, необхідно визначити коефіцієнт сумарного регіонального результату:

$$k\varepsilon = \left(\frac{\Delta W + \Delta r}{p^n} + \frac{\Delta Pf}{(1+r)^n} \right) \times \frac{p^n}{\Delta I} \quad (8)$$

Модель розрахунку ефективності міжрегіональної економічної інтеграції можна представити таким чином:

$$Kp = \frac{k_{int}}{0,01 \times T_p^n}, \quad (9)$$

де k_{int} – коефіцієнт рівня міжрегіональних інтеграційних економічних процесів регіону;

T_p^n – середній темп економічного зростання за n-період.

Коефіцієнт рівня інтеграційних процесів показує ступінь розвитку економічних зв'язків між суб'єктами й мультиплікаційний ефект. Ефективність економічної інтеграції відображає кількість одиниць економічного зростання, що зумовлене економічною інтеграцією. Цей інтегрований показник включає опосередковано динаміку інвестицій і ресурсний потенціал регіону. Темп економічного зростання розраховується як середнє арифметичне за n-період. Він демонструє, яка частина економічного зростання здійснилася за рахунок міжрегіональної економічної інтеграції.

Вважаємо, що оцінку ефективності міжрегіональної економічної інтеграції доцільно доповнити показником детермінації, що виявляє, наскільки отриманий результат залежить від економічної інтеграції:

$$\eta = \frac{k_\Sigma}{k_{int}}, \quad (10)$$

де k_Σ – є результуючою ознакою, k_{int} стає факторною ознакою, акумулюючи в собі всі інші коефіцієнти, що відображають рівень економічної інтеграції.

Ефективність варіантів міжрегіональної економічної інтеграції Одеської області представлена в табл. 7.

Таблиця 7

Показники ефективності інтеграційних процесів для економік регіонів-партнерів

Варіанти міжрегіональної економічної інтеграції	Показники		
	Коефіцієнт сумарного регіонального результату (k_Σ)	Коефіцієнт ефективності міжрегіональної економічної інтеграції (k_p)	Коефіцієнт детермінації ($\square$)
Одеська область і Вінницька область	1,05	0,19	4,8
Одеська область і Миколаївська область	1,102	0,085	11
Одеська область і Кіровоградська область	0,13	0,000005	21666,7

Значення коефіцієнта сумарного міжрегіонального результату (k_Σ) доводять, що при активній інтеграції регіону з Миколаївською областю отримані доходи абсолютно покривають витратну частину й дають відповідно 10% прибутку на одиницю витрат. Десяткові значення даного коефіцієнта при інтеграції з Кіровоградською областю

свідчать про те, що при реалізації інтеграційних проєктів будуть отримані негативні результати.

Значення коефіцієнта ефективності застосування міжрегіональної економічної інтеграції (κ) демонструють, яку частину економічного зростання забезпечує інтеграція: з Вінницькою областю – 19%, з Миколаївською областю – 8,5%, з Кіровоградською областю – 0,000005%.

Коефіцієнт детермінації (Π) фіксує синергетичний ефект, що має місце при економічній інтеграції. З Вінницькою областю він дорівнює 4,8 одиниць, з Миколаївською областю – 11 одиницям (такий високий результат обумовлюється економічною потужністю області, вона виступає як “локомотив”).

Висновки. Глобалізація світового господарства перетворює національні регіони на самостійних гравців у міжрегіональному і світовому просторі, що актуалізує значення міжрегіональної економічної інтегрованості країни, розвинутого внутрішнього ринку країни, єдності її економічного простору, які виступають критеріальними умовами формування конкурентоспроможних у глобальному економічному середовищі (між)регіональних економічних систем.

Складність, багатоплановість і недостатня дослідженість процесів економічної інтеграції на міжрегіональному рівні зумовили необхідність розробки нових методичних підходів до їх оцінки. Запропоновано методичний підхід визначення рівня міжрегіональних інтеграційних процесів, заснований на складанні матриці ресурсних можливостей регіонів, на розрахунку скоректованого коефіцієнта товарообігу між регіонами, коефіцієнта регіональної інвестиційної активності, визначенні амплітуди коливань. Показниками, що характеризують рівень інтеграційних процесів на рівні регіону, можуть бути: товарообіг; обсяг і структура інвестицій; обсяг споживаної електроенергії, що надходить із інших регіонів. Крім того, пропонуємо розраховувати коефіцієнт економічної інтеграції в сфері товарообігу з і-регіоном, а з позиції можливості активізації інтеграційних міжрегіональних економічних процесів щодо залучення інвестицій вважаємо за доцільне розраховувати коефіцієнт інвестиційної активності. На основі запропонованих показників запропоновано сформулювати інтегральний показник, який дозволить оцінити інтенсивність інтеграційних економічних процесів у регіоні.

Результати розрахунків показали, що економічна інтеграція дозволяє перерозподіляти надлишкові ресурси одного регіону в інший, який потребує їх, що є взаємовигідним процесом. При цьому необхідно визначити титульні ресурси, які прямо впливають на економічний розвиток регіону й можуть прискорити економічне зростання. Крім того, напрямки соціально-економічного розвитку регіону будуть перебувати в площині доповнення власних сировинних галузей виробничими потужностями інших регіонів.

Література

1. Сторонянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку : моногр. / Ірина Сторонянська. – Львів : ІРД НАН України, 2009. – 392 с. – (Серія “Проблеми регіонального розвитку”).
2. Регіональна політика та механізми її реалізації : моногр. ; Долишній М. І., Злупко С. Й., Вовканич С. Й. [та ін.] ; за ред. акад. НАН України М. І. Долишнього. – К. : Наукова думка, 2003. – 504 с.
3. Регіональні суспільні системи / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; відп. ред. Л. К. Семів. – Львів, 2007. – 496 с. – (Серія “Проблеми регіонального розвитку”).

4. Інтелектуально-інноваційний розвиток регіонів в контексті євроінтеграції / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; наук. ред. Л. К. Семів. – Львів, 2009. – 483 с.
5. Либман А. Внутренняя международная интеграция: взаимодействие и взаимодействие / А. Либман // Общество и экономика. – 2008. – № 8. – С. 102–118.
6. Губа А. В. Вплив процесів економічної інтеграції на соціально-економічний розвиток країн / А. В. Губа // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 6. – С. 67–70.
7. Панухник О. В. Інтеграція як економічний процес комплексного розвитку регіону / О. В. Панухник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 1 (92). – С. 143–147.
8. Радзієвський С. О. Моделювання взаємодії інтеграційних процесів і конкурентоспроможності національної економіки / С. О. Радзієвський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7-8. – С. 16–19.
9. Формування економічного потенціалу південного регіону України [Текст] : моногр. / І. Т. Кіщак, В. В. Лагодієнко, С. П. Шевчук [та ін.] ; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Суходільського. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 330.
10. Деркач Т. В. Либерализация ВЭД в контексте ревитализации экономик интегрирующихся стран / Т. В. Деркач // Science and Education Studies. – 2015. – № 2 (16). – P. 166–173, (July-December). Vol. III. "Stanford University Press", 2015. – 807 p. Proceedings of the Journal are located in the Databases Scopus.
11. Деркач Т. В. Місце та роль регіональної економічної інтеграції у процесах глобалізації світової економіки / Т. В. Деркач // Економічні інновації. – 2014. – № 57. – С. 127–135.
12. Enright M. The Determinants of Geographic Concentration in Industry / M. Enright. – Boston: Harvard Business School, Working paper No. 93-052, Division of Research, 1994. – 169 p.

References

1. Storonianska I. Mizhrehionalni intehratsiini protsesy v Ukraini: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Interregional Integration Processes in Ukraine: trends and prospects for further development]. *Monografiia. Seria "Problemy rehionalnoho rozvytku"* [Monograph. Series 'Issues of Regional Development'], Lviv: IRD NAS, 2009, 392 p. [in Ukrainian]
2. Dolishnii M.I., Zlupko S.Y., Vovkanych S. Y. et al. Rehionalna polityka ta mekhanizmy yii realizatsii [Regional Policy and Tools for its Implementation]. *Monografiia. Za red. akad. NAN Ukrainy M.I. Dolishnioho* [Monograph. Ed. by Academician of NAS f Ukraine M.I. Dolishnii], Kyiv: Naukova dumka, 2003, 504 p. [in Ukrainian]
3. Rehionalni suspilni systemy [Regional Social Systems]. *NAN Ukrainy. Instytut rehionalnykh doslidzhen; vidp. red. L.K. Semiv. Seriiia "Problemy rehionalnoho rozvytku"* [NAS of Ukraine. The Institute of Regional Studies; Responsible editor L.K. Semiv. Series 'Issues of Regional Development'], Lviv, 2007, 496 p. [in Ukrainian]
4. Intelektualno-innovatsiinyi rozvytok rehioniv v konteksti yevrointehratsii [Intellectual-Innovative Development of Regions within the Context of European Integration]. *NAN Ukrainy. Instytut rehionalnykh doslidzhen; nauk. red. L.K. Semiv* [NAS of Ukraine.

- The Institute of Regional Studies; Scientific editor L.K. Semiv*, Lviv, 2009, 483 p. [in Ukrainian]
5. Libman A. Vnutrenniaia i mezhdunarodnaia integratsiia: vzaimovliianiie i vzaimodeistviiie [Domestic and International Integration: Interdependence and Interaction]. *Obshchestvo i ekonomika – Society and Economy*, 2008, No. 8, pp. 102-118 [in Russian]
  6. Huba A.V. Vplyv protsesiv ekonomichnoi intehratsii na sotsialno-ekonomichni rozvytok krain [Economic Integration Impact on Countries' Social and Economic Development]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of Market Relations in Ukraine*, 2012, No. 6, pp. 67-70 [in Ukrainian]
  7. Panukhnyk O.V. Intehratsiia yak ekonomichni protses kompleksnoho rozvytku rehionu [Integration as an Economic Tool for Balanced Regional Development]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of Market Relations in Ukraine*, 2009, No. 1(92). pp. 143-147 [in Ukrainian]
  8. Radzиеvsky S.O. Modeliuvannia vzaiemodii intehratsiinykh protsesiv i konkurentnospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky [Modelling of Interaction between Integration Processes and Competitiveness of the National Economy]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of Market Relations in Ukraine*, 2011, No. 7-8, pp. 16-19 (No. 8) [in Ukrainian]
  9. Kishchak I.T., Lahodienko V.V., Shevchuk S.P., et al. Formuvannia ekonomichnoho potentsialu pivdennoho rehionu Ukrainy [Building Economic Capacity of Ukraine's Southern Region]. *Monohrafiia; Mykolaivskiy nats. universytet im. V.O. Sukhomlynskoho [Monograph; V.O. Sukhomlynsky National University of Mykolaiv]*, Mykolaiv: Ilion, 2014. 330 p. [in Ukrainian]
  10. Derkach T.V. Liberalizatsiia VED v kontekste revitalizatsii ekonomik integriruiushchikhsia stran [Foreign Trade Liberalization within the Context of Economic Revitalization in the Integrating Countries]. *Science and Education Studies*, 2015, No. 2(16), Volume III (Stanford University Press), pp. 166–173, (July-December) [in Russian]
  11. Derkach T.V. Mistse ta rol' rehionalnoi ekonomichnoi intehratsii u protsesakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky [The Place and Role of Regional Economic Integration in the Globalization of the World Economy]. *Ekonomichni innovatsii – Economic Innovations*, 2014, No. 57, pp. 127-135 [in Ukrainian]
  12. Enright M. The Determinants of Geographic Concentration in Industry, Boston: Harvard Business School, 1994, Working paper No. 93-052, Division of Research, 169 p. [in English]

Редакція отримала матеріал 25 травня 2016 р.